

Jędrzej Szerle

(Gdynia)

<https://orcid.org/0009-0009-9424-5271>.

Czy Agata, żona anglosaskiego księcia Edwarda Wygnańca, mogła być córką Mieszka II?

<https://doi.org/10.26881/sds.2024.27.10>

Keywords: Mieszko II; Agatha, wife of Edward the Exile; ancestry; 11th century

Jedna z największych zagadek w dziejach XI- i XII-wiecznej Anglii dotyczy pochodzenia Agaty, żony anglosaskiego księcia Edwarda Wygnańca i matki Edgara Aethelinga, Krystyny i św. Małgorzaty, królowej Szkocji¹. Nieprecyzyjne, a często też zaprzeczające sobie wzmianki źródłowe stwarzają duże możliwości interpretacyjne, pozwalające widzieć jej antenatów w wielu rodach panujących. Sprzyja to ożywionej, międzynarodowej debacie naukowej, która trwa od kilkadziesiąt lat. Jednymi z ostatnich głosów w dyskusji były dwa artykuły, opublikowane w 2009 i 2012 r., w których pojawiła się hipoteza, że Agata mogła być córką Mieszka II². Nie pozostały one niezauważone przez innych badaczy, jednak do tej pory nie doczekały się szerszego omówienia w polskiej literaturze³.

Problem pochodzenia Agaty nierozzerwalnie jest związany z losami anglosaskiego księcia Edwarda Wygnańca. Był on synem króla Anglii Edmunda Żelaznobokiego, który zmarł w 1016 r.,

---

¹ Niniejszy artykuł powstał m.in. dzięki stypendium Fundacji z Brzezia Lanckorońskich.

² J.P. Ravilius, *The Ancestry of Agatha, Mother of St. Margaret of Scotland*, „The Scottish Genealogist” 2009, vol. 56, no 2, s. 70–82; M.A. Guido, J.P. Ravilius, *From Theophanu to St Margaret of Scotland: A study of Agatha’s Ancestry*, „Foundations. Journal of the Foundation for Medieval Genealogy” 2012, vol. 4, s. 81–117.

³ J.P. Huffman, *The Imperial City of Cologne. From Roman Colony to Medieval Metropolis (19 B.C.–1125 A.D.)*, Amsterdam 2018, s. 138; G. Pályi, *A New Viewpoint to the Agatha Problem: Who Was the Mother of Margaret, Queen of Scots?*, „Genealogy” 2022, vol. 6, (1), 22.

co wykorzystał Knut Wielki do przejęcia władzy nad całym krajem. Decyzją syna Swena Widłobrodego Edward oraz jego brat Edmund, obaj mający wówczas kilka–kilkanaście miesięcy, zostali wygnani. Choć nie mamy pewności, gdzie przebywali, przyjmuje się, że najpierw trafili do Szwecji, a następnie na Ruś. Pierwszy z synów Edmunda Żelaznobokiego ostatecznie osiadł na Węgrzech, natomiast drugi w nieokreślonym czasie zmarł. Ponadto Edward podczas wygnania ożenił się z Agatą, z którą doczekał się trójki dzieci: Małgorzaty, Krystyny i Edgara Aethelinga. W latach 50. XI w. nieposiadający potomstwa król Anglii Edward Wyznawca, za pośrednictwem biskupa Ealdreda, wezwał bratanka do Anglii, ale ten w 1057 r., wkrótce po powrocie, zmarł. Istotną rolę w historii odegrały natomiast jego dzieci. Edgar Aetheling w 1066 r., po śmierci króla Harolda Godwinsona w bitwie pod Hastings, został pośpiesznie koronowany na króla Anglii i przez kilka lat brał udział w walkach z Normanami. Był jednak zmuszony uciec wraz z siostrami i matką do Szkocji. Tam Małgorzata poślubiła króla Malcolma III, a w 1093 r. zmarła w nimbie świętości. Ich córka – Matylda – została w 1100 r. żoną króla Anglii Henryka I, syna Wilhelma Zdobywcy. Dzieci Henryka I i Matyldy – co istotne dla legitymizacji władzy dynastii normańskiej w Anglii – były dzięki temu po kądzieli potomkami monarchów z anglosaskiej dynastii Wesseksu⁴.

I

Z uwagi na śmierć Małgorzaty w nimbie świętości i rządu jej synów w Szkocji, awanturnicze życie Edgara Aethelinga oraz – przede wszystkim – małżeństwo Henryka I z Matyldą Agata znalazła się w kręgu zainteresowań dziejopisarzy tworzących w XI i XII w. Ich informacje są jednak, jak wspomnieliśmy wcześniej, mało precyzyjne i wzajemnie się wykluczają. W manuskrypcie D Kroniki Anglosaskiej pod rokiem 1057 odnotowano, że wówczas do Anglii wrócił aetheling Edward, który został przez Knuta Wielkiego

---

⁴ C. Keene, *Saint Margaret, Queen of the Scots. A Life in Perspective*, New York 2013, s. 1, 69–80; T. Licence, *Edward the Confessor and the Succession Question: a Fresh Look at the Sources*, „Anglo-Norman Studies” 2017, vol. 39, s. 117–127; C.W. Hollister, *Henry I*, New Haven–London 2003, s. 276–279; F. Barlow, *Edward the Confessor*, Berkeley–Los Angeles 1970, s. 214–218; D.C. Douglas, *The Norman Fate 1100–1154*, London 1976, s. 16; J. Morawiec, *Knut Wielki. Król Anglii, Dani i Norwegii (ok. 995–1035)*, Kraków 2013, s. 118–123.

wysłany na Węgry, gdzie otrzymał za żonę krewną cesarza imieniem Agata oraz zyskał szlachetną rodzinę⁵. Informację rocznikarz powtórzył przy opisie ucieczki Agaty z dziećmi do Szkocji i dalszych jej losów, pisząc, że rodzina matki Małgorzaty sięga cesarza Henryka, który władał Rzymem⁶. Jan z Worcester, autor utrzymanej w porządku rocznym kroniki *Chronicon ex chronicis*, przybliżając pod rokiem 1016 wygnanie młodych Edwarda i Edmunda, stwierdził, że król Szwecji, na dwór którego trafili z Anglii, odesłał ich do króla Węgier Salomona. Edmund tam zmarł, natomiast Edward Wygnaniec ożenił się z Agatą, córką brata cesarza Henryka⁷. Ordryk Witalis w kronice *Historia Ecclesiastica* trzykrotnie przekazał interesujące nas informacje. Dwa razy odnotował, że ojcem Edgara Aethelinga był Edward, król Hunów (jak powszechnie byli nazywani Węgrzy)⁸. Pisząc natomiast o św. Małgorzacie i sytuacji w Szkocji w latach 90. XI w., zwrócił uwagę, że jej ojciec był królem Węgrów, a podczas wygnania ożenił się z córką Salomona, króla Węgrów i otrzymał wraz z nią królestwo⁹. Problem ten poruszył również Wilhelm z Malmesbury, autor m.in. monumentalnego

⁵ „Her com Eadward æþeling to Englalande, se wæs Eadwerdes broðor sunu kynges, Eadmund \cing/, Irensid wæs geclypod for his snellscipe. Pisne æþeling Cnut cyng hæfde forsend on Ungerland to beswicane, ac he þær geþeh to godan men, swa him God ude, 7 him wel gebyrede, swa þæt he begeat þæs caseres maga to wife, 7 bi þære fægerne bearnteam gestrynde, seo wæs Agathes gehaten” – *The Anglo-Saxon Chronicle* [dalej: ASC], vol. 6: *MS D*, ed. G.P. Cubbin, Cambridge 1996, s. 75; *The Anglo-Saxon Chronicle*, ed. D. Whitelock, London 1965, s. 133.

⁶ „...7 hire modorcynn gæd to Heinrice casere, þe hæfde anwald ofer Rome” – ASC, vol. 6: *MS D*, s. 82–83; *The Anglo-Saxon Chronicle...*, s. 147–148. Jak zauważył redaktor pierwszego wydania, imię Agaty zostało dopisane później inną ręką.

⁷ „Agatham filiam germani imperatoris Henrici” – *The Chronicle of John Worcester*, vol. 2: *The Annals from 450 to 1066*, eds. R.R. Darlington, P. McGurk, transl. J. Bray, P. McGurk, Oxford 1995, s. 502, 504. Za Janem z Worcester informację tę podał również Symeon z Durham w *Historia Regum Historia Regum* [w:] *Symeonis Monachi Opera Omnia*, vol. 2, ed. T. Arnold, London 1885, s. 155.

⁸ *The Ecclesiastical History of Orderic Vitalis* [dalej: OW], vol. 2, books III, IV, edited and translated with introduction and notes by M. Chibnall, Oxford 1969, s. 180; vol. 5, books IX, X, ed. and transl. M. Chibnall, Oxford 1975, s. 270, 272. Odnośnie do zapisu imienia kronikarza uważamy formę „Ordryk” za poprawniejszą niż czasem spotykany w polskiej literaturze „Orderyk”. Jak słusznie wskazała Marjorie Chibnall używał on imienia „Ordricus angligena”, a litera „e” została dodana później, zob. M. Chibnall, *The World of Orderic Vitalis*, Oxford 1984, s. 3.

⁹ „Haec nimirum filia fuit Eduardi regis Hunorum, qui fuit filius Edmundi cognomento Irneside fratris Eduardi regis Anglorum et exul coniugem accepit cum regno filiam Salomonis regis Hunorum” – OW, vol. 4, books VII, VIII, edited and translated by M. Chibnall, Oxford 1973, s. 268, 270, 272.

Gesta Regum Anglorum. We fragmencie dzieła poświęconym wydarzeniom z 1016 r. wspomniał, że wygnani anglosascy książęta ze Szwecji uciekli do króla Hunów, gdzie starszy z braci zmarł, a młodszy poślubił Agatę, siostrę królowej¹⁰. Geffrei Gaimar w mocno zbeletryzowanej formie wplótł również historię Edwarda Wygnańca do kroniki *Estoire des Engleis*. W utrzymanej w duchu romansu dworskiego opowieści anglosaski książę zakochał się w córce króla Węgier, a ponieważ monarcha nie miał syna – Edward został po ślubie uznany za jego dziedzica¹¹. Z różnymi informacjami dotyczącymi pochodzenia Agaty zetknął się zapewne Aelred z Rievaulx, który nie był konsekwentny w ich przekazywaniu. W *Genealogia Regum Anglorum*, pisząc o Dawidzie, królu Szkocji, zwrócił uwagę, że jego matka Małgorzata pochodziła od królów Anglii i Węgier¹². W dalszej części dzieła, skupiającej się na Edmundo Żelaznobokim, opisał perypetie wygnanych książąt, którzy przez Szwecję dostali się na Węgry. Tam Edmund ożenił się z córką króla Węgier, a Edward z córką brata cesarza Henryka¹³. W kolejnym dziele, *Vita S. Edwardi Regis et Confessoris*, kronikarz wspominał jedynie, że cesarz rzymski wydał swoją krewną za bratanka Edwarda Wyznawcy i syna Edmunda Żelaznobokiego, jednego z dwóch, których wygnał Knut¹⁴. Anonimowy redaktor zbioru praw

¹⁰ „Filius eius Edwius et Eduardus, missi ad regem Sweuorum ut perimerentur, sed, miseratione eius conseruati, Hunorum regem petierunt; ubi dum benigne aliquo tempore habitati essent, maior diem obiit, minor Agatham reginae sororem in matrimonium accepit” – *William of Malmesbury Gesta Regum Anglorum. The History of the English Kings*, vol. 1, edited and translated by R.A.B. Mynors, completed by R.M. Thompson and M. Winterbottom, Oxford 1998, s. 318.

¹¹ *Geffrei Gaimar Estoire des Engleis. History of the English*, edited and translated by I. Short, Oxford 2009, s. 244, 246, 248, 250, 252. Warto nadmienić, że Geffrei Gaimar nie tylko mocno ubarwił opowieść, ale miał też problemy z podstawowymi faktami, błędnie podając imiona wygnanych anglosaskich książąt.

¹² „Hanc religiosa regina Margareta, hujus regis mater, quae de semine regio Anglorum et Hungariorum exstitit oriunda” – *Beati Aelredi Abbatis Rievallensis Genealogia Regum Anglorum [w:] Patrologiae Cursus Completus*, t. 195: *Beati Aelredi Abbatis Rievallensis Opera Omnia*, ed. J.P. Migne, Petit Montrouge 1855, kol. 715.

¹³ „...ad Hungariorum regem eos destinat nutriendos. Quos ipse benigne accepit, benignius fovit, benignissime sibi in filios adoptavit. Porro Edmundo filiam suam dedit uxorem; Edwardo filiam germani sui Henrici imperatoris in matrimonium junxit” – *Beati Aelredi Abbatis Rievallensis Genealogia Regum...*, kol. 735.

¹⁴ „Imperator Romanus cujus cognatam regis nepos filius Eadmundi ferrei lateris, unus e duobus quos exsilio Cnuto damnauerat, uxorem duxit, antea regis felicitati congaudens, missis nuntiis arctiori eum sibi amicitia fædereque

Leges Edwardi Confessoris, spisanych najpewniej w pierwszej połowie XII w., napisał z kolei, że Edward Wygnaniec uciekł z kraju po śmierci ojca ze strachu przed królem Knutem do ziemi Rugów, których nazywamy Rusami. Przyjął go król tego kraju imieniem „Malesclodus”, a Edward wziął tam żonę ze szlacheckiego rodu, z którą miał trójkę dzieci¹⁵. Ruski wątek pojawił się również w kronice Adama z Bremy, który wspominał, że synowie Edmunda Żelaznobokiego zostali skazani na wygnanie na Ruś¹⁶. Warto też dodać, że Turgot z Durham, autor żywota św. Małgorzaty, napisanego na zlecenie jej córki Matyldy, przedstawił jej antenatów, pomijając jednak rodziców oraz przodków po kądzieli. W wykazie znalazło się przy tym miejsce m.in. dla angielskiej królowej Emmy, matki króla Edwarda Wyznawcy i córki normañskiego księcia Dobrego¹⁷.

Największą trudność badaczom sprawia weryfikowanie wiarygodności informacji źródłowych. Choć wydaje się, że liczba wzmianek jest stosunkowo duża, nie mamy pewności, żeby jakkolwiek z nich powstała jeszcze za życia Agaty i jej córki Małgorzaty. Najbardziej dyskusyjne jest datowanie wpisów skrybów w manuskrypcie D Kroniki Anglosaskiej. Część z nich bez wątplenia stworzono po śmierci Małgorzaty (lub po ślubie jej córki Matyldy z Henrykiem I), ale pierwsza informacja o przodkach Agaty, odnotowana pod rokiem 1057, może być jednak wcześniejsza. Za jej pochodzeniem jeszcze z XI w. przemawia fakt, że manuskrypt ten łączony jest z Worcesterem i tamtejszymi biskupami – w sprowadzaniu Edwarda Wygnańca i jego rodziny do Anglii uczestniczył Ealdred,

---

conjuncti” – *Beati Aelredi Abbatis Rievallensis Vita S. Edwardi Regis et Confessoris* [w:] *Patrologiae Cursus Completus*, t. 195: *Beati Aelredi...*, kol. 745.

¹⁵ „Iste supradictus Edmundus habuit filium quendam qui uocatus est Aedwardus, qui mortuo patre timore regis Canuti aufugit de ista terra usque ad terram Rugorum, quam nos uocamus Russeiam. Quem rex ipsius terre, Malesclodus nomine, ut audiuit et intellexit quis esset et unde esset, honeste retinuit eum. Et ipse Edwardus accepit ibi uxorem nobili genere, de qua ortus est ei Edgarus apeling et Margareta regina Scocie et Cristina soror eius” – *Leges Edwardi Confessoris* [w:] B.R. O'Brien, *God's Peace and King's Peace. The Laws of Edward the Confessor*, Philadelphia 1999, s. 194, 196.

¹⁶ „Fili eius in Ruzziam exilio dampnati” – *Magistri Adam Bremensis Gesta Hamaburgensis Ecclesiae Pontificum* [w:] SRG, t. 2, Hannoverae et Lipsiae 1917, s. 114.

¹⁷ *Vita S. Margaretae Scotorum Reginae Auctore, ut Quibusdam Videtur, Turgoto Monacho Dunelmensis* [w:] *Vita S. Margaretae Scotorum Reginae Auctore, ut Quibusdam Videtur, Turgoto Monacho Dunelmensis* [w:] *Symeonis Dunelmensis Opera et Collectanea*, vol. 1, ed. J. Hodgson-Hinde, Durham–Londyn–Edynburg 1868, s. 234, 237.

Małgorzata utrzymywała natomiast kontakty z kręgiem Wulfstana¹⁸. Pochodzenie XI-wieczne może mieć również informacja z *Leges Edwardi Confessoris*, o czym świadczy m.in. zapis imienia „Malesclodus” – we francuskich i normańskich źródłach z XI i XII w. imię Jarosława Mądrego było odnotowywane w podobnej formie¹⁹. Pozostałe wzmiankowane źródła powstawały pomiędzy drugą a szóstą dekadą XII w. *Chronicon ex chronicis* Jana z Worcester mogła być tworzona wprawdzie pomiędzy latami 1095 a 1140, ale większy autorski wkład widać dopiero od 1121 r.; Ordryk Witalis pracował nad *Historia Ecclesiastica* w trzeciej i czwartej dekadzie XII w., a Wilhelm z Malmesbury pierwszą wersję *Historia Regum Anglorum* ukończył około 1125 r. (w latach 30. XII w. aktualizował część informacji)²⁰. Kolejne dzieła są jeszcze późniejsze – Geffrei Gaimar pisał w latach 30. i 40. XII w., a Aelred z Rievaulx już w drugiej połowie XII w.²¹ Żeby temat jeszcze skomplikować, część z tych późniejszych kronikarzy mogła mieć dostęp do wiarygodnych źródeł informacji na temat pochodzenia żony Edwarda Wygnańca. Na przykład *Gesta Regum Anglorum* Wilhelma z Malmesbury powstało na życzenie królowej Matyldy, wnuczki Agaty, Jan z Worcester mógł mieć dostęp do dokumentów, tradycji dworskiej i osób związanych z biskupami Ealdredem i Wulfstanem, a Aelred z Rievaulx miał bliskie relacje ze szkocką rodziną królewską, przyjaźniąc się z Henrykiem, synem króla Dawida (Dawid

¹⁸ G.P. Cubbin, *Introduction* [w:] ASC, vol. 6, *MS D*, s. LXXIV.

¹⁹ Ordryk Witalis odnotował imię Jarosława Mądrego jako „Iulii Clodii”, Hugo z Fleury jako „Bullesclot” bądź „Buflesdoc”. Pojawiały się też wersje, np. „Jurisclot” i „Georgii Slavii” – *The Gesta Normannorum Ducum of William of Jumièges, Orderic Vitalis and Robert of Torigni*, vol. 1, introduction and books I–IV, ed. and transl. E.M.C. Van Houts, Oxford 1992, s. 152; *Historia Regum Francorum Monasterii Sancti Dionysii*, ed. G. Pertz [w:] MGH SS, Bd. 9, Hannoverae 1851, s. 404; *Ex Historiae Franciae Fragmento* [w:] *Rerum Gallicarum et Francicarum Scriptores* [dalej: RGFS], t. 11, ed. L. Delisle, Potiers 1876, s. 161; *Ex Chronica Fratris Andreae Monachi Aquincinctini* [w:] RGFS, t. 11, s. 365; *Ex Chronicis Veteris Excerpto* [w:] RGFS, t. 11, s. 159.

²⁰ R.R. Darlington and P. McGurk, *Introduction* [w:] *The Chronicle of John Worcester...*, vol. 2, s. XIX; J. Szerle, *Countries of the Baltic Sea basin in light of Historia Ecclesiastica by Orderic Vitalis* [w:] *Origines et Mutationes. Transfer – Exchange – Power*, eds. A. Girsztowt, P. Kitowski, A. Gierszewski, Kraków 2017, s. 18; *William of Malmesbury Gesta Regum...*, vol. 2, General Introduction and Commentary by R.M. Thomson in collaboration with M. Winterbottom, Oxford 1999, s. XVII, XXV, XXVI, XXIX, XXXII; A. Grandsen, *Historical Writing in England c. 550 to c. 1307*, London 1974, s. 146, 151, 152.

²¹ A. Grandsen, *Historical Writing...*, 209, 213, 214.

również był wnukiem Agaty)²². Trudno też podważyć relację zazwyczaj dobrze poinformowanego Adama z Bremy.

Również onomastyka nie przynosi rozstrzygnięcia. Imię to zyskało na popularności dzięki św. Agacie z sycylijskiej Katanii, dziewicy i męczennicy, która zginęła w 251 r., a na ołtarze oficjalnie została wyniesiona pod koniec VI w. Jej kult istniał już we wczesnym średniowieczu m.in. w Rzymie i Rawennie, była też wymieniana w martyrologiach Bedy Czcigodnego i Usuarda z Saint-Germain-des-Prés. Podobnie było w Kościołach wschodnich, gdzie święta była odnotowywana w synaksarionach. Za rozprzestrzenienie kultu odpowiadali zapewne w dużej mierze greccy mieszkańcy Sycylii. O popularności św. Agaty może też świadczyć wywiezienie jej relikwii przez Georgiosa Maniakesa z Katanii do Konstantynopola pomiędzy latami 1038 a 1041, podczas bizantyjsko-arabskich walk o Sycylię. Uroczysta translacja z Konstantynopola do Katanii odbyła się zaś w 1126 r., wpływając na odnowienie jej kultu²³. Ponadto w pierwszych dekadach XI w. Agata nie była imieniem dynastycznym w żadnym europejskim rodzie panującym i nie sposób go powiązać z odnotowanymi w źródłach podaniami dotyczącymi antenatów żony Edwarda Wygnańca.

W konsekwencji w źródłach mamy do czynienia z siedmioma wersjami pochodzenia Agaty: krewna cesarza; krewna cesarza Henryka, który władał Rzymem; córka brata cesarza Henryka; siostra królowej węgierskiej; córka króla Węgier; ze szlacheckiego rodu; córka Salomona, króla Węgrów. Nawet jeżeli z uwagi na chronologię możemy śmiało odrzucić ostatnią z nich, wciąż pole do stawiania hipotez jest duże. I – niestety – aktualnie każda z nich wiąże się z wymyślaniem niewystępujących w innych źródłach córek, sióstr i bratanic z monarszych rodów Europy.

II

W literaturze przedmiotu dyskusja nad pochodzeniem żony Edwarda Wygnańca jest obszerna i wymaga przybliżenia najważniejszych opinii. Węgier Sándor Fest zaproponował, że Agata była córką króla Węgier Stefana Świętego i Gizeli, siostry cesarza Henryka II,

²² R. Thomson, *William of...*, s. 15; *William of Malmesbury Gesta Regum...*, vol. 1, s. 14–15; A. Grandsen, *Historical Writing...*, s. 214.

²³ P. Oldfield, *The Medieval Cult of St Agatha of Catania and the Consolidation of Christian Sicily*, „The Journal of Ecclesiastical History” 2011, vol. 62, no. 3, s. 439–447, 452, 453; L. De Girolami Cheney, *The Cult of Saint Agatha*, „Woman’s Art Journal” 1996, vol. 17, no. 1, s. 3.

co byłoby zgodne z brzmieniem najstarszych źródeł²⁴. Odmiennej opinie wyraził w dwóch publikacjach Szambolcs de Vajay, tłumaczac m.in., że w takim wypadku Agata byłaby co najmniej kilka lat starsza od męża, a rodzic najmłodszego Edgara Aethelinga miałyby około 47–50 lat. Ponadto Edward Wygnaniec dzięki temu mógłby sobie uzurpować prawo do tronu Węgier po śmierci Stefana Wielkiego. W zamian zasugerował, że jej ojcem był Liudolf, margrabia Fryzji, który przez matkę był przyrodnim bratem cesarza Henryka III. Małżeństwo stanowiło zaś element sojuszu anglo-cesarsko-ruskiego²⁵. Frank Barlow zaproponował, że Agata była córką Brunona, biskupa Augsburga (brata cesarza Henryka II) lub Stefana I Świętego i Gizeli²⁶. Gabriel Ronay w ślad za relacją Geffreia Gaimara opowiedział się za wersją, że Edmund poślubił węgierską księżniczkę, a Edward Wygnaniec krewną cesarza Henryka III, najpewniej córkę Liudolfa, margrabiego Fryzji²⁷.

René Jetté ożywił w 1996 r. dyskusję, wskazując, że Agata mogłaby być córką wielkiego księcia kijowskiego Jarosława Mądrego i Ingegardy Szwedzkiej. Jak wyjaśnił, byłoby to zgodne z brzmieniem części źródeł, ponieważ inna córka tego ruskiego księcia była żoną króla Węgier Andrzeja I. Wskazywałaby na to też onomastyka, ponieważ w imieniu Agaty oraz w imionach pojawiających się u jej potomków – Małgorzata, Krystyna, Dawid i Aleksander – widać wpływy prawosławia²⁸. Spotkało się to z polemiką S. de Vajay'a, który wskazał, że współczesne zapisy nazywają cesarza Henryka stryjem Agaty²⁹. W trwającej dalej dyskusji propozycję R. Jetté poparł Norman W. Ingham i Olga Khallieva Boiché³⁰, a sprzeciwili się jej David Faris i Douglas Richardson,

²⁴ S. Fest, *The sons of Eadmund Ironside, anglo-saxon king at the court of Saint Stephen*, „Archivum Europae Centro-Orientalis” 1938, t. 4, fasc. 1–3, s. 141, 142.

²⁵ S. de Vajay, *Agatha, Mother of Saint Margaret, Queen of Scotland*, „Duquesne Review. A Journal of the Social Sciences” Spring 1962, vol. 7.2, s. 71–73; *idem*, *Mathilde, reine de France inconnue. Contribution à l'histoire politique et sociale du royaume de France au XIe siècle*, „Journal des Savants” 1971, no. 4, s. 254–260.

²⁶ F. Barlow, *Edward...*, s. 216.

²⁷ G. Ronay, *The Lost King of England. The East European Adventures of Edward the Exile*, Woodbridge 1989, s. 104–108, 118–120.

²⁸ R. Jetté, *Is the Mystery of the Origin of Agatha, Wife of Edward the Exile, Finally Solved?*, „The New England Historical and Genealogical Register” 1996, vol. 150, s. 423–426.

²⁹ *Ibidem*, s. 426.

³⁰ N.W. Ingham, *A Slavist's View of Agatha, Wife of Edward The Exile, as a Possible Daughter of Yaroslav The Wise*, „The New England Historical and Gene-

Catherine Keene i Maria Gawriliszin³¹. Nowy pomysł przedstawił w 2003 r. Ian S.R. Mladjov, widząc w Agacie córkę węgierskiej księżniczki i Gabriela Radomira, syna cara Bułgarii Samuela i Agaty (córkę bizantyjskiego gubernatora Durrës)³². Ostatnio Gyula Pályi odświeżył hipotezę węgierską, proponując, że Agata była córką Emeryka (syna Świętego) i nieznaney z imienia córki cesarza bizantyjskiego Argyrosa³³. W bogatej debacie o pochodzeniu Agaty od przeszło stu lat istnieją także polskie wątki. Prawdopodobnie zapoczątkował je w 1882 r. duński historyk Johannes C.H.R. Steenstrup, który zasugerował, że kronikarze, pisząc o wygnaniu synów Edmunda Żelaznobokiego do Szwecji, mieli na myśli kraj Słowian – nie „Suavi”, ale „Sclavi” lub „Suebi”. Natomiast „Malesclodus z Leges Edwardi Confessoris” jest w brzmieniu bliski imieniu Mieszko. Według badacza Edmund i Edward Wygnaniec trafili zatem na dwór Bolesława Chrobrego i Mieszka II, a dopiero później na Węgry³⁴. Hipotezę powtórzył norwesko-amerykański historyk Laurence M. Larson³⁵. W polskiej historiografii odnotował ją w 1934 r. Leon Koczy, analizujący polsko-skandynawskie relacje w czasach pierwszych Piastów. Poznański historyk zgodził się z propozycją Steenstrupa, że anglosascy książęta zostali wygnani, prawdopodobnie za pośrednictwem przebywającej w Danii córki i matki Knuta Wielkiego Świętosławy – Sygrydy na dwór Bolesława Chrobrego³⁶. Po latach do tematu odniósł się Gerard Labuda, który nie dał wiary argumentom na rzecz pobytu

---

alogical Register” 1998, vol. 152, s. 219–223; *idem*, *Has a Missing Daughter of Iaroslav Mundyi Been Found?*, „Russian History. Histoire Russe” 1998, vol. 25, nr 3, s. 240–270; O.K. Boiché, *Les Anglo-Saxons, les Francs, les Scandinaves: un éclairage nouveau sur leurs relations avec les états slaves a travers les noms royaux*, „Camenuiae” 2010, no. 6, s. 6–9.

³¹ D. Faris, D. Richardson, *The Parents of Agatha, Wife of Edward the Exile*, „The New England Historical and Genealogical Register” 1998, vol. 152, s. 224–235; C. Keene, *Saint Margaret...*, s. 13, 14; М. Гаврилишин, *Шлюб англійського принца Едварда Вигнанця у контексті європейської політики Ярослава Мудрого*, „Średniowiecze Polskie i Powszechnie” 2016, t. 8 (12), s. 53–55.

³² I.S.R. Mladjov, *Reconsidering Agatha, Wife of Eadward the Exile*, „The Plantagenet Connection”, Summer/Winter 2003, s. 48–64.

³³ G. Pályi, *A New Viewpoint to the Agatha...*, s. 2–5.

³⁴ J.C.H.R. Steenstrup, *Normannerne*, t. 3: *Danske og norske riger paa de brittiske øer i Danevældens tidsalder*, Kjøbenhavn 1882, s. 304–308.

³⁵ L.M. Larson, *Canute the Great 995 (circa)–1035 and the Rise of Danish Imperialism during the Viking Age*, New York–London 1912, s. 126, 127.

³⁶ L. Koczy, *Polska i Skandynawja za pierwszych Piastów*, Poznań 1934, s. 110, 111.

synów Edmunda Żelaznobokiego w Polsce³⁷. Hipotezę tę przekreślił również G. Ronay, wskazując na wątpliwe argumenty geograficzne („Suebi” zamiast „Suevi”). Wyjaśnił także, że gdyby wygnani książęta trafili na Węgry przez Polskę, eliminowałyby to z ich podróży Ruś, która jest obecna w źródłach. Dodał też, że pod imieniem „Malesclodus” kryje się z pewnością Jarosław Mądry i tak zapisywano go również w innych zachodnioeuropejskich źródłach³⁸.

Do obalonej, jak się wydawało, hipotezy powrócił w 2009 r. John P. Ravilious. Przychylił się do opinii J.C.H.R. Steenstrupa, że Knut Wielki wygnał synów Edmunda Żelaznobokiego nie do Szwecji, a do Słowian. Zgodził się, że francuskojęzyczny kronikarz bądź rocznikarz mógł imię Mieszko zapisać jako „Malesclodus”. Zwrócił też uwagę, że Bolesław Chrobry opanował Grody Czerwieńskie (określane przez niego jako Ruś Czerwona), przez co mógł być uznawany za władcę Rusi³⁹. Następnie zaproponował, że Agata była córką Mieszka II i Ryczezy. Jak argumentował, byłoby to zgodne z brzmieniem źródeł. Z jednej strony zostałyby zachowane pokrewieństwo z cesarzem Henrykiem, z drugiej – jej siostrą byłaby wówczas żona Beli I, następcy Andrzeja I na tronie węgierskim. Badacz wyjaśnił także, że z uwagi na pokrewieństwo z cesarzową Teofano mogła Agata otrzymać imię o greckiej proveniencji. Alternatywnie trafić ono mogło do dynastii Piastów również za sprawą opactwa Nivelles, z którym blisko byli związani Ezzonidzi, gdzie istniał kult św. Agaty i św. Gertrudy. John P. Ravilious przypomniał ponadto o związkach małżeńskich zawartych w tym czasie pomiędzy Piastami, Rurykowiczami a Arpadami, w które małżeństwo Edwarda Wygnańca z Agatą może się wpisywać: Kazimierza Odnowiciela z Dobroniegą, Gertrudy Mieszkówny z Izjasławem, Andrzeja I z Anastazją i z nieznaną z imienia córką Mieszka II⁴⁰. John P. Ravilious swoją hipotezę rozwinął trzy lata później w kolejnym artykule napisanym wspólnie z Michaelem Anne Guido. Do przywołanych wcześniej argumentów dodał także m.in. małżeństwo Gejzy z Adelajdą, siostrą Mieszka I, dzięki któremu Knut Wielki również miałby powiązania dynastyczne z Arpadami, oraz małżeństwo Emeryka z córką Mieszka II. Owa córka właśnie, po śmierci jedyne go syna Stefana I

³⁷ G. Labuda, *Fragmenty dziejów Słowiańszczyzny Zachodniej*, t. 2, Poznań 1964, s. 178–180.

³⁸ G. Ronay, *The Lost King of England...*, s. 55–57.

³⁹ J.P. Ravilious, *The Ancestry of Agatha...*, s. 72–76.

⁴⁰ *Ibidem*, s. 76–82.

Świętego, miała zostać wydana za Edwarda Wygnańca⁴¹. Ostatnio piastowską hipotezę odrzuciła M. Gawriliszin, uznając, że opiekunem wygnanych braci był Jarosław Mądry, a nie Bolesław Chrobry. W świetle jego polityki dynastycznej było zaś wątpliwe, żeby doprowadził on do ślubu Edwarda Wygnańca z piastowską księżniczką, ponieważ w owym czasie zawarto dwa polsko-ruskie małżeństwa⁴².

III

Hipoteza o piastowskim pochodzeniu Agaty – pomimo ewidentnych błędów popełnionych przez jej twórców – nie ma znacznie słabszych podstaw niż ruska, cesarska i węgierska⁴³. Gdyby założyć, że żona Edwarda Wygnańca była córką Mieszka II i Ryczezy, anglonormandyjscy kronikarze z jednej strony mogliby ją nazywać krewną cesarza (poprzez matkę, która była siostrzenicą Ottona III), a z drugiej siostrą królowej węgierskiej (bo bezsprzecznie Bela I ożenił się z siostrą Kazimierza Odnowiciela). Byłoby to zatem zgodne z brzmieniem części źródeł. Małżeństwo z Piastówną mogłoby również wyjaśniać okoliczności, w jakich Edward Wygnaniec związał się z przebywającymi na wygnaniu Arpadami, z którymi prawdopodobnie trafił ostatecznie na Węgry. Nie klóci się to też w żaden sposób z obecnością Edwarda Wygnańca w Szwecji, na Rusi i Węgrzech – o trwającym 40 lat pobycie anglosaskich książąt poza Anglią nie wiemy wszak prawie nic. Taka hipoteza może być także kuszącym wyjaśnieniem obecności polskich posiłków wojskowych w ekspedycji króla Danii Swena II Estrydsena na Anglię w 1069 r. Wprawdzie wyniki badań wskazują, że uczestniczyli w niej raczej najemników, ale nie da się wykluczyć, że była to pomoc wysłana przez Bolesława Szczodrego dla jego kuzyna Edgara Aethelunga walczącego z Wilhelmem Zdobywcą (siły anglosaskiej opozycji oraz duńskie operowały w okolicach Yorku)⁴⁴. Można też bardziej popuścić wodze fantazji i zaproponować, że dzięki związanym przez

⁴¹ M.A. Guido, J.P. Ravilious, *From Theophanu...*, s. 81–89, 117.

⁴² М. Гаврилишин, *Шлюб...*, s. 52–55.

⁴³ Żeby wymienić tylko najważniejsze błędy: pod imieniem „Malesclodus” z pewnością nie kryje się Mieszko, Gejza nie był żonaty z siostrą Mieszka I, a Emezyk z córką Mieszka II.

⁴⁴ Szczegółowo problem polskich posiłków wojskowych omówiliśmy w artykule J. Szerle, *Informacja o polskich posiłkach wojskowych w morskiej wyprawie króla duńskiego Swena Estrydsena na Anglię w 1069 roku w „Historia Ecclesiastica” Ordryka Witalisa [w:] W epoce żaglowców. Morze od antyku do XVIII wieku*, red. B. Możejko, we współpracy E. Bojaruniec-Król, Gdańsk 2016, s. 29–36.

to małżeństwo anglosasko-polskim stosunkom do państwa Piastów trafił Magnus, syn zabitego pod Hastings króla Harolda Godwinsona, który według Tomasza Jurka mógł być komesem znanym z kroniki Anonima tzw. Galla⁴⁵.

Również onomastyka może sprzyjać tej hipotezie. Panuje zgoda w środowisku naukowym, że imię Gertruda – córki Mieszka II i Ryczezy – wywodzi się ze związanego z Ezzonidami opactwa w Nivelles, gdzie opatką była Adelajda, siostra polskiej królowej. Święta Gertruda była założycielką tego klasztoru. Co istotne, istniał w nim również kult św. Agaty. Jest zatem możliwe, że Mieszko II i Ryczeza nadali kolejnej córce imię Agata⁴⁶.

Argumenty przeciwko piastowskiemu pochodzeniu Agaty również są poważne. Przede wszystkim ani o Polsce, ani o Piastach nie wspomina żadne źródło dotyczące Edwarda Wygnańca. Wydaje się też wątpliwe, żeby Kazimierz Odnowiciel wydał córkę za księcia z odległego kraju, który w dającej się przewidzieć przyszłości nie miał szans na objęcie tronu. Na dodatek korzyść z takiego małżeństwa byłaby niewielka, bo Anglia leżała poza horyzontem piastowskiej polityki. Wątpliwości budzi też onomastyka, ponieważ imiona dzieci Agaty (Małgorzata i Krystyna), trudno w jakikolwiek sposób powiązać z Piastami.

Kim zatem mogła być Agata? Z pewnością wszystkie trzy dominujące hipotezy – ruska, cesarska i węgierska – mają poważne luki. O małżeństwach córek Jarosława Mądrego informował m.in. Adam z Bremy, który – jak wykazaliśmy – wiedział też o pobycie Edwarda Wygnańca na Rusi. Gdyby Agata była kolejną córką wielkiego księcia kijowskiego, bremeński kronikarz z pewnością by napisał o małżeństwie z anglosaskim księciem. Ponadto trudno sobie wyobrazić, że anglonormańscy kronikarze nie odnotowaliby, że Agata była siostrą Anny, żony króla Francji Henryka I⁴⁷. Z kolei przeciwko

⁴⁵ T. Jurek, *Kim był komes wrocławski Magnus? [w:] Venerabiles, nobiles et honesti. Studia z dziejów społeczeństwa Polski średniowiecznej*, Toruń 1997, s. 181–192.

⁴⁶ K. Jasiński, *Rodowód pierwszych Piastów*, Poznań 2004, s. 145; A. Dierkens, *Maubeuge et Nivelles à la fin du VIIe siècle. Note sur deux passages de la Vita sanctae Aldegundae prima (BHL 244) [w:] Hainaut. La terre et les hommes. Mélanges offerts à Jean-Marie Cauchies par Hannonia à l'occasion de son soixante-cinquième anniversaire*, Mons 2016, s. 44; Delimata-Proch M., *Ryczeza, Królowa Polski (ok. 995 – 21 marca 1063). Studium historiograficzne*, Kraków 2019, s. 93–94.

⁴⁷ I.S.R. Mladjov, *Reconsidering Agatha...*, s. 29; C. Keene, *Saint Margaret...*, s. 14–17.

cesarskiemu pochodzeniu przemawia z jednej strony brak okoliczności, w których zawarte mogłoby być takie małżeństwo (wszak Edward Wygnaniec przebywał z pewnością w Szwecji, na Rusi i na Węgrzech), z drugiej zbyt niska pozycja Edwarda Wygnanca, żeby móc poślubić bliską krewną cesarza. Jak również wskazują badacze, gdyby Agata pochodziła z terenów cesarstwa, po podboju Anglii przez Wilhelma Zdobywcę powróciłaby tam z dziećmi, zamiast osiadać w Szkocji⁴⁸. Ponadto przy okazji wydania Matyldy (córkę Matyldy i Henryka I) za cesarza Henryka V pokrewieństwo pomiędzy rodami mogłoby zostać przywołane przez kronikarzy – tak się jednak nie stało. Natomiast pochodzenie Agaty z dynastii Arpadów wydaje się być mało prawdopodobne z uwagi na skomplikowaną wewnętrzną sytuację Węgier w tym okresie. Gdyby Edward Wygnaniec poślubił węgierską księżniczkę, mógłby być kolejnym pretendentem do tronu⁴⁹.

My z kolei za brzmieniem *Leges Edwardi Confessoris* sądzymy, że Agata rzeczywiście była wysoko urodzona, jednak nie pochodziła z głównej gałęzi żadnej rodziny monarszej lub była nieślubnym dzieckiem. Wydaje się, że pozycja Edwarda Wygnanca podczas pobytu poza Anglią była niska, co ograniczało możliwości ożenku. Dowodzą tego XI-wieczne analogie dotyczące innych wygnanych anglosaskich książąt. Podczas trwającego kilkanaście lat pobytu w Normandii małżeństwa nie zawarł Alfred Aetheling ani – mieszkający na normańskim dworze kilka lat dłużej – jego młodszy brat Edward Wyznawca. Nic nie wskazuje też, żeby synowie Harolda Godwinsona zawarli małżeństwa z przedstawicielkami panujących rodów⁵⁰. Jedyne jego córka Gytha prawdopodobnie została w połowie lat 70. XI w. żoną Włodzimierza II Monomacha, który wówczas był księciem rostowskim i być może również smoleńskim⁵¹. W tym świetle uważamy za skrajnie mało prawdopodobne, żeby Edward Wygnaniec miał możliwość poślubienia

⁴⁸ N.W. Ingham, *Has a Missing Daughter...*, s. 257–261.

⁴⁹ S. de Vajay, *Agatha, Mother of Saint Margaret...*, s. 71–73; C. Keene, *Saint Margaret, Queen...*, s. 13, 14.

⁵⁰ Jeżeliby zgodzić się z Tomaszem Jurkiem, że znany z kroniki Anonima tzw. Galla komes wrocławski Magnus jest synem Godwinsona, dobrze pokazywałoby to pozycję, jaką mógł zajmować w hierarchii społecznej anglosaski książę wygnaniec, zob. T. Jurek, *Kim był komes wrocławski...*, s. 186–187.

⁵¹ *Saxonis Grammatici Gesta Danorum*, ed. A. Holder, Strassburg 1886, s. 370; A. Kijas, *Włodzimierz Monomach* [w:] SSS, t. 6, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1977, s. 534.

krewniej cesarza czy córki Jarosława Mądrego (który prowadził ambitną politykę dynastyczną, wydając córki za królów Francji, Norwegii i Węgier, a siostrę za Kazimierza Odnowiciela). Informacje o pochodzeniu Agaty obecne w źródłach uważamy za element legendy politycznej, która powstała po ślubie Henryka I z Matyldą w 1100 r. Dostrzegając problem w antenatach Agaty – których tak skrzętnie ominął Turgot z Durham, autor żywota św. Małgorzaty – kręgi dworskie zaczęły kolportować opowieści o jej pokrewieństwie z cesarzem i wysokich godnościach, które otrzymał Edward Wygnaniec na Węgrzech. Wkrótce legenda zaczęła żyć własnym życiem, co pokazują mocno niewiarygodne relacje w kronikach Ordryka Witalisa i Geffreia Gaimara. Onomastyka rzeczywiście może wskazywać na ruskie pochodzenie imion: Agata, Krystyna, Małgorzata, Aleksander i Dawid, choć nie jest to rozstrzygające. Podążając za informacją z *Leges Edwardi Confessoris*, że do ślubu Edwarda Wygnaniec doszło na Rusi, można jednak przypuszczać, że Agata stamtąd się wywodziła.

Bibliografia

Źródła

- Beati Aelredi Abbatis Rievallensis Genealogia Regum Anglorum* [w:] *Patrologiae Cursus Completus*, t. 195: *Beati Aelredi Abbatis Rievallensis Opera Omnia*, ed. J.P. Migne, Petit Montrouge 1855, kol. 711–738.
- Beati Aelredi Abbatis Rievallensis Vita S. Edwardi Regis et Confessoris* [w:] *Patrologiae Cursus Completus*, t. 195: *Beati Aelredi Abbatis Rievallensis Opera Omnia*, ed. J.P. Migne, Petit Montrouge 1855, kol. 737–790.
- Ex Chronica Fratris Andreae Monachi Aquicinctini* [w:] *Rerum Gallicarum et Francicarum Scriptores*, t. 11, ed. L. Delisle, Paris 1876.
- Ex Chronicis Veteris Excerpto* [w:] *Rerum Gallicarum et Francicarum Scriptores*, t. 11, ed. L. Delisle, Paris 1876, s. 364–366.
- Ex Historiae Franciae Fragmento* [w:] *Rerum Gallicarum et Francicarum Scriptores*, t. 11, ed. L. Delisle, Paris 1876, kol. 711–738.
- Geffrei Gaimar Estoire des Engleis. History of the English*, ed. and transl. I. Short, Oxford 2009.
- Historia Regum* [w:] *Symeonis Monachi Opera Omnia*, vol. 2, ed. T. Arnold, London 1885, s. 3–283.

- Historia Regum Francorum Monasterii Sancti Dionysii*, ed. G. Pertz [w:] MGH SS, Bd. 9, Hannoverae 1851, s. 395–406.
- Leges Edwardi Confessoris* [w:] B.R. O'Brien, *God's Peace and King's Peace. The Laws of Edward the Confessor*, Philadelphia 1999, s. 158–203.
- Magistri Adam Bremensis Gesta Hammaburgensis Ecclesiae Pontificum* [w:] SRG, t. 2, Hannoverae et Lipsiae 1917.
- Saxonis Grammatici Gesta Danorum*, ed. A. Holder, Strassburg 1886.
- The Anglo-Saxon Chronicle*, vol. 6: *MS D*, ed. G.P. Cubbin, Cambridge 1996.
- The Anglo-Saxon Chronicle*, ed. D. Whitelock, London 1965.
- The Chronicle of John Worcester*, vol. 2: *The Annals from 450 to 1066*, edited by R.R. Darlington and P. McGurk, translated by J. Bray and P. McGurk, Oxford 1995.
- The Ecclesiastical History of Orderic Vitalis*, vol. 2, books III, IV, edited and translated with introduction and notes by M. Chibnall, Oxford 1969.
- The Ecclesiastical History of Orderic Vitalis*, vol. 4, books VII, VIII, edited and translated by M. Chibnall, Oxford 1973.
- The Ecclesiastical History of Orderic Vitalis*, vol. 5, books IX, X, edited and translated by M. Chibnall, Oxford 1975.
- The Gesta Normannorum Ducum of William of Jumièges, Orderic Vitalis and Robert of Torigni*, vol. 1, introduction and books I–IV, edited and translated by E.M.C. Van Houts, Oxford 1992.
- William of Malmesbury Gesta Regum Anglorum. The History of the English Kings*, vol. 1, edited and translated by R.A.B. Mynors, completed by R.M. Thompson and M. Winterbottom, Oxford 1998.
- Vita S. Margaretae Scotorum Reginae Auctore, ut Quibusdam Videtur, Turgoto Monacho Dunelmensis* [w:] *Symeonis Dunelmensis Opera et Collectanea*, vol. 1, ed. J. Hodgson-Hinde, Durham–Londyn–Edynburg 1868, s. 234–254.

Literatura przedmiotu

- Barlow F., *Edward the Confessor*, Berkeley–Los Angeles 1970.
- Boiché O.K., *Les Anglo-Saxons, les Francs, les Scandinaves: un éclairage nouveau sur leurs relations avec les états slaves à travers les noms royaux*, „Camenuła” 2010, no. 6, s. 1–18.
- Chibnall M., *The World of Orderic Vitalis*, Oxford 1984.
- Cubbin G.P., *Introduction* [w:] *The Anglo-Saxon Chronicle*, vol. 6: *MS D*, ed. G.P. Cubbin, Cambridge 1996, s. IX–CLXI.

- Darlington R.R. and McGurk P., *Introduction* [w:] *The Chronicle of John Worcester*, vol. 2: *The Annals from 450 to 1066*, edited by R.R. Darlington and P. McGurk, translated by J. Bray and P. McGurk, Oxford 1995, s. XVII–LXXXVI.
- De Girolami Cheney L., *The Cult of Saint Agatha*, „Woman’s Art Journal” 1996, vol. 17, no. 1, s. 3–9.
- Delimata-Proch M., *Rycheza, Królowa Polski (ok. 995 – 21 marca 1063). Studium historiograficzne*, Kraków 2019.
- Dierkens A., *Maubeuge et Nivelles à la fin du VIIe siècle. Note sur deux passages de la Vita sanctae Aldegundae prima (BHL 244)* [w:] *Hainaut. La terre et les hommes. Mélanges offerts à Jean-Marie Cauchies par Hannonia à l’occasion de son soixante-cinquième anniversaire*, Mons 2016.
- Douglas D.C., *The Norman Fate 1100–1154*, London 1976.
- Faris D., Richardson D., *The Parents of Agatha, Wife of Edward the Exile*, „The New England Historical and Genealogical Register” 1998, vol. 152, s. 224–235.
- Fest S., *The sons of Eadmund Ironside, anglo-saxon king at the court of Saint Stephen*, „Archivum Europae Centro-Orientalis” 1938, t. 4, fasc. 1–3, s. 115–146.
- Гаврилишин М., *Шлюб англійського принца Едварда Вигнанця у контексті європейської політики Ярослава Мудрого*, „Średniowiecze Polskie i Powszechne” 2016, t. 8 (12), s. 46–55.
- Grandsen A., *Historical Writing in England c. 550 to c. 1307*, London 1974.
- Guido M.A., Ravilious J.P., *From Theophanu to St Margaret of Scotland: A study of Agatha’s Ancestry*, „Foundations. Journal of the Foundation for Medieval Genealogy” 2012, vol. 4, s. 81–117.
- Hollister C.W., *Henry I*, New Haven–London 2003.
- Huffman J.P., *The Imperial City of Cologne. From Roman Colony to Medieval Metropolis (19 B.C.–1125 A.D.)*, Amsterdam 2018.
- Ingham N.W., *A Slavist’s View of Agatha, Wife of Edward the Exile, as a Possible Daughter of Yaroslav the Wise*, „The New England Historical and Genealogical Register” 1998, vol. 152, s. 217–223.
- Ingham N.W., *Has a Missing Daughter of Iaroslav Mundyi Been Found?*, „Russian History. Histoire Russe” 1998, vol. 25, nr 3, s. 231–270.
- Jasiński K., *Rodowód pierwszych Piastów*, Poznań 2004.
- Jetté R., *Is the Mystery of the Origin of Agatha, Wife of Edward the Exile, Finally Solved?*, „The New England Historical and Genealogical Register” 1996, vol. 150, s. 417–426.

- Jurek T., *Kim był komes wrocławski Magnus?* [w:] *Venerabiles, nobiles et honesti. Studia z dziejów społeczeństwa Polski średniowiecznej*, Toruń 1997.
- Keene C., *Saint Margaret, Queen of the Scots. A Life in Perspective*, New York 2013, s. 1, 69–80.
- Kijas A., *Włodzimierz Monomach* [w:] *Słownik starożytności słowiańskich. Encyklopedyczny zarys historii kultury Słowian od czasów najdawniejszych do schyłku wieku XII*, red. G. Labuda, Z. Steiber, t. 6, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1977, s. 534.
- Koczy L., *Polska i Skandynawja za pierwszych Piastów*, Poznań 1934.
- Labuda G., *Fragmenty dziejów Słowiańszczyzny Zachodniej*, t. 2, Poznań 1964.
- Larson L.M., *Canute the Great 995 (circa)–1035 and the Rise of Danish Imperialism during the Viking Age*, New York–London 1912.
- Licence T., *Edward the Confessor and the Succession Question: a Fresh Look at the Sources*, „Anglo-Norman Studies” 2017, vol. 39, s. 113–127.
- Mladjov I.S.R., *Reconsidering Agatha, Wife of Eadward the Exile*, „The Plantagenet Connection”, Summer/Winter 2003, s. 1–85.
- Morawiec J., *Knut Wielki. Król Anglii, Danii i Norwegii (ok. 995–1035)*, Kraków 2013.
- Oldfield P., *The Medieval Cult of St Agatha of Catania and the Consolidation of Christian Sicily*, „The Journal of Ecclesiastical History” 2011, vol. 62, no. 3, s. 439–456.
- Pályi G., *A New Viewpoint to the Agatha Problem: Who Was the Mother of Margaret, Queen of Scots?*, „Genealogy” 2022, vol. 6, (1), 22 s. 1–9.
- Ravilious J.P., *The Ancestry of Agatha, Mother of St. Margaret of Scotland*, „The Scottish Genealogist” 2009, vol. 56, no 2, s. 70–82.
- Ronay G., *The Lost King of England. The East European Adventures of Edward the Exile*, Woodbridge 1989.
- Steenstrup J.C.H.R., *Normannerne*, t. 3: *Danske og norske riger paa de brittiske øer i Danevældens tidsalder*, Kjøbenhavn 1882.
- Szerle J., *Countries of the Baltic Sea basin in light of Historia Ecclesiastica by Orderic Vitalis* [w:] *Origines et Mutationes. Transfer – Exchange – Power*, eds. A. Girsztowt, P. Kitowski, A. Gierszewski, Kraków 2017, s. 17–26.
- Szerle J., *Informacja o polskich posilkach wojskowych w morskiej wyprawie króla duńskiego Swena Estrydsena na Anglię w 1069 roku w „Historia Ecclesiastica Ordryka” Witalisa* [w:] *W epoce żagłowców. Morze od antyku do XVIII wieku*, red. B. Możejko, we współpracy E. Bojaruniec-Król, Gdańsk 2016, s. 29–36.

William of Malmesbury Gesta Regum Anglorum. The History of the English Kings, vol. 2, General Introduction and Commentary by R.M. Thomson in collaboration with M. Winterbottom, Oxford 1999.

Vajay S. de, *Agatha, Mother of Saint Margaret, Queen of Scotland*, „Duquesne Review. A Journal of the Social Sciences”, Spring 1962, vol. 7.2, s. 71–87.

Vajay S. de, *Mathilde, reine de France inconnue. Contribution à l'histoire politique et sociale du royaume de France au XIe siècle*, „Journal des Savants” 1971, no. 4, s. 241–260.

Abstract

Could Agatha, the wife of the Anglo-Saxon prince Edward the Exile, have been the daughter of Mieszko II?

One of the mysteries in the history of eleventh-century England is the origin of Agatha, the wife of the Anglo-Saxon prince Edward the Exile. After the death of his father – Edmund Ironside – in 1016, he and his brother Edmund were expelled from England by Canute the Great. Edward probably first stayed in Sweden and Rus', and then settled in Hungary; in the meantime, his brother died. While in exile, he married Agatha, with whom he had three children: Margaret, Cristina and Edgar Aetheling. In 1057, Edward returned to England, where he soon died. His children played a significant role in history. Edgar Aetheling fought against William the Conqueror after the Battle of Hastings in 1066. Margaret became the wife of King of Scotland, and their daughter Matilda married King of England in 1100.

Due to imprecise and relatively late information in sources, there are many hypotheses regarding Agatha's ancestors. According to the most popular ones, she was of imperial, Rus' or Hungarian descent. A different hypothesis suggests that she came from the Piast dynasty – she was the daughter of and Richeza. However, all the hypotheses have considerable gaps that make them difficult to accept.

We believe that Agatha was of high birth but did not come from the main branch of a ruling family or was an illegitimate child, and the source references to her imperial or royal descent are a political legend created at the court of her granddaughter Matilda, wife of King of England. It seems probable that she came from Rus'.